

AUGUST STRINDBERG, DE ONBEKENDE?

overige van waarachtige religiositeit getuigende, lichter gestemde na-Inferno-dramatiek als gekrenkt religieus gevoel. Dit is echter onhoudbaar zonder de aanvaarding van dien „zwarten” Strindberg, die de overhand verkreeg in oogenblikken van de diepste wanhoop en psychische spanning, vooral veroorzaakt door teleurstelling in het ideaal, dat hem niet hoog en schoon genoeg kon schijnen, doch, wanneer het in botsing kwam met de werkelijkheid, met één slag alle idealiteit meedoogenloos verloor. In zijn verhouding tot zijn drie echtgenooten komt dit wel heel duidelijk tot uiting. (Hoe sterk Strindberg innerlijk gegroeid is, blijkt uit de harmonische oplossing van zijn huwelijk met zijn derde vrouw Harriet Bosse). Door een parallel te trekken tusschen *Het Pleidooi van een Dwaas* en Tolstoi's *Kreutzersonate* raakt Börge aan een van de diepste oorzaken van de mislukking van het huwelijk met Siri. Zoowel Strindberg als Tolstoi probeerden een duurzaam huwelijk op te bouwen op den wankelen grond der erotische liefde. In de Inferno-crisis eerst deed Strindberg de bittere ervaring op, dat een dergelijke liefde slechts op een illusie berust. Toen pas begon hij het conflict Eros contra Charitas dramatisch te benutten: het thema der „haatliefde” kreeg een metaphysisch perspectief, wat b.v. blijkt uit *Doodendans* in tegenstelling met *De Vader*. Bij beide schrijvers zien wij een religieus verlangen, dat in ascese op wil gaan eenerzijds, anderzijds echter een buitengewoon sterk driftleven, dat ascese volkomen uitsluit. (Dit geldt in sterkere mate voor Tolstoi dan voor Strindberg, bij wien dit het duidelijkst in zijn verhouding tot Harriet Bosse aan den dag komt). Vrouwen nu, zoo schrijft Börge, die aan dergelijke, elkaar diametraal tegen gestelde eischen van den man voldoen, bestaan eenvoudig niet. Dit maakte een harmonisch huwelijk voor Tolstoi evenals voor Strindberg onmogelijk. In dit verband kan men nog wijzen op het feit dat Siri von Essen, Frida Uhl en Harriet Bosse alle drie behoorden tot het type der geëmancipeerde vrouw, de kunstenaars. Tolstoi en Strindberg begingen de fout de Vrouw als eenige schuldige te beschouwen en tegelijkertijd het huwelijk als instituut te veroordeelen, in plaats van de schuld bij zichzelf te zoeken.

In 1891 gingen Siri en Strindberg definitief uiteen. In haar had Strindberg voor het eerst zijn vrouwelijk „oerideaal” ontmoet; aldus lag zijn liefde voor haar als het ware ten grondslag aan zijn gevoelens voor Frida Uhl en Harriet Bosse. De briefwisseling tusschen Strindberg en den Zweedschen dichter Ola Hansson (Stockholm 1938) geeft een troosteloozen indruk van Strindberg's krampachtige pogingen zichzelf, zijn verlaten gezin en zijn werk in leven te houden. Met een wanhoopsgebaar trachtte hij zich met behulp van Nietzsche's Übermensch onkwetsbaar te maken voor het verdriet, den tegenslag en het wanbegrip, waarop hij steeds stuitte. Een vereenzaamde, door de einde-